

DOKUMENTY A MATERIÁLY

KURUCKÁ PRÍSAHA V SLOVENČINE Z ROKU 1705

VLADIMÍR SEGEŠ

SEGEŠ, V.: The Old Military Oath in the Slovak Language from the year 1705. *Vojenská história*, 8, 4, 2004, pp 85 – 87, Bratislava.

The military oath is a kind of public promise of allegiance connected with a commitment to fulfil military duties in interest of a certain person, institution or ideals. The manuscript of the oath adopted in 1705 at insurgent assembly in Sečany is deposited in the State Archive in Prešov. This old military oath written in the Slovak language is so far the oldest known Slovak military oath.

Military History. Slovakia. 18th cty. Military Duties – Oath.

Prísaha patrí medzi dávne verejnoprávne úkony. Popri rozmanitých druhoch príseh, ktoré v procesnom práve v závislosti od charakteru konania skladal obžalovaný, žalobca či svedok, sa už v antike vyprofilovala aj vojenská prísa. ¹ Najčastejšie sa charakterizuje ako verejný sľub vernosti spojený so záväzkom plniť vojenské povinnosti v záujme istej osoby, inštitúcie či ideálov. Morálny aspekt a záväznosť vojenskej prísahty spravidla vždy umocňovala aj nonverbálna ceremónia, často prerastajúca do sakralizovaného rituálu. Oddávna sa teda vedome alebo nevedome využíval efekt emotívnosti, ba až davovej psychózy bez ohľadu na to, či vojenskú prísahtu skladal kolektív alebo jednotlivec v rámci kolektívu. ²

Vo vojenskej prísahty (gr. horkos) aténskych občanov, ktorí ju vykonávali v Aglaurinom chráme na Akropole, sa kládol dôraz na vzájomnú podporu v boji, na povinnosť obraňovať spoločenský poriadok, mravy a celistvosť občiny, ako aj uchovávanie aténskych demokratických tradícií. Starí Rimania nastupujúci službu v légiách a zapisovaní do vojenskej matriky skladali prísahtu (lat. coniuratio) do rúk veliteľa légie či vojvodcu, a to každý jednotlivo. Pri náhlejš mobilizácii sa konala hromadná prísahtu (lat. coniuratio). V cisárskom období regrúti prísahtou pri bohoch sľubovali vernosť cisárovi a vojenským odznakom. Prísaha sa vykonávala priamo pred cisárom alebo pred jeho sochou či aspoň obrazom, ktorý bol inak na každej rímskej minci. A tak vojenskú prísahtu – na radosť prisahajúcich bojovníkov – neraz sprevádzal mohutný cinkot minci. Už v antike sa porušenie prísahty trestalo veľmi prísne. ³

¹Prehľad o minulosti a formách vojenských príseh zo slovenského hľadiska zatiaľ ako jediný aspoň stručne podal GOSIOROVSKÝ, I.: Vojenská prísahtu (história a súčasnosť). In: *Vojenská história*, 5, 1, 2001, s. 86-95. Za relevantnú možno považovať aj príležitostnú (miestami však neprímeraným pátosom poznamenanú) brožúru vydanú Informačným a mediálnym centrom Maďarskej armády, ktorej autorom je HORVÁTH, Cs.: *A magyar katonai eskü története*. Honvédek Kiadó, Budapest 1998.

²Aspoň ilustratívne možno uviesť napríklad masové skladanie prísahty a sľubu vernosti večer či v noci za svetiel fakiel, čo bolo príznačné pre nacistickú tretiu ríšu.

³Encyklopedie antiky. Academia, Praha 1973, s. 510-511. Český preklad aténskej vojenskej prísahty podáva aj *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974, s. 178 (heslo Efēb). Ďalej pozri C. Julii Caesaris *Commentarii de Bello Gallico*. (ed. SCHENK, R.), Praha 1920, s. 279.

Napriek mimoriadnej frekventovanosti prisah v bežnom živote sa nám zo stredoveku zachovalo len veľmi málo textov prisah. Len celkom ojedinelá je napríklad prisahná formula členov mestskej rady Trenčína z roku 1476 písaná po slovensky,⁴ respektíve slovenský preklad židovskej prisahy v Žilinskej mestskej knihe datovanej rokom 1473.⁵

Dosiaľ najstaršou známou vojenskou prisahou v slovenčine bola prisaha meštianskej milície z roku 1809 z Ľubietovej, ktorá je uložená v Štátnom archíve v Banskej Bystrici.⁶ Ide vlastne o rukopisný preklad vzorového textu prisahy v nemčine, ktorú stanovoval tlačou vydaný Predpis pre meštiansku milíciu v Uhorskom kráľovstve z roku 1809.⁷ Pri ostatnom bádání v Štátnom archíve v Prešove som vo fonde Šarišská stolica našiel vojenskú prisahu v slovenčine ešte o sto rokov staršiu, a to z obdobia posledného stavovského protihabsburského povstania.⁸ Je zapísaná za latinským a nemeckým rukopisným textom prisahy na poslednej (štvrtej) strane dvojhárku. Ako vyplýva z maďarsky písaného komentára, text bol prijatý na povstaleckom sneme v Sečanoch dňa 20. septembra 1705,⁹ čiže tri dni po tom, čo bola vyhlásená Uhorská stavovská konfederácia na čele s kniežat'om Františkom II. Rákocim.

Text prisahy s viacerými vsuvkami a opravami je zapísaný dost' neúhl'adným písmom; ide vlastne o koncept, ktorý znie nasledovne: „*Ja, N. N., prisaham skrze Boha žyweho, jenž jest Buch Otecz, Syn y Duch Swaty, Blahoslawena Trojice Swata, jeden a wečny Buch a skrze matku Božy Bl(a)hoslawenu, Pannu Mariu y wšech swatich. Že ja nynejšu (nasleduje nadpísané teraznejšu) Confederatiju anebo zwazek slawnych stawuw Uhorskej krajiny (nasleduje marginálna vsuvka: a od Domu Austriaczkeho we wšech narušenich slobodach a prawach namesko privedeny) dobrovolne a milerad prijimam a do nej vstupujem, a tu jistu jako žiwot muj w poctiwosty mity, ważyty a zachowaty budem se usylovat, proty nej any zjewne, any tajne nykdy ne budem practykowat, ale radejy jestlyže koho proty nej practycowat nečo zrozumym a nebo uslišym, toho hnedky najbliššymu comendantowy, anebo Samemu oswycenemu Knyžecy¹⁰ (nadpísané Jasnemu Feidelmowy) osnamym a wyjawym; a nykdy od toho zwazku ne odstupim, ale radejy o to se budem usylovat, abich se neswornosti wystryhal, swornost samu jakžto dušy toho zwasku Swato nasledowat a zachowat, a nadto nadewšetko jeho oswycenost¹¹ (nadpísané Jasnost Feidelemsku) Knyžecku za wudce tej Confederatijy poznawat a usnawat budem, jeho z wšecku sylu uctit, prykazanym jeho poslušny budem, a tak dalej, prytelem jeho pritelem, a nepritelem nepritelem dokawat sem žywy, až do poslednej kropčky mojej krvi budem. A ponevacz tej confederacii cýl a konecz jest ten, aby sloboda našej uhorskej krajiny nawrácena bila, ten techdy cil promowowat¹² a wšelijakim spusobem branit, a čokolwek stawy tej confederatii spolu uložy a dokonczy¹³, y ja podle toho doborowolne ridit a spravowat se budem. A to moje predsewzety prisahu potwrzujem. Tak my Bože pomahaj.*“

⁴Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Bratislava 1998, s. 175.

⁵Kritické vydanie pripravil KUCHAR, R.: Žilinská právna kniha. Bratislava 1993. Pozri aj SEGEŠ, V.: Židovská prisaha. In: Historická revue, 6, 1995, č. 4, s. 34.

⁶Ministerstvo vnútra SR – Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica. Archív mesta Ľubietovej 1282 – 1885, sign. 2568/1809. Prisahu som publikoval v časopise Historická revue, 6, 1995, č. 9, s. 35 a následne aj v syntéze DANGL, V. – SEGEŠ, V.: Vojenské dejiny Slovenska III. zväzok. 1711 – 1914. Bratislava 1996, s. 73.

⁷Reglement für die Bürger-Miliz im Königreich Ungarn während der napoleonischen Kriege. In: La Guerre Totale Défense Totale, 1789 – 2000, XXVIeme Congrès International d'Histoire Militaire. Actes. Stockholm 2001, s. 207-212.

⁸Ministerstvo vnútra – Štátny archív v Prešove. Fond Šarišská stolica, sign. a. p. 1705/193.

⁹„Költ az Szécsényi mezűben celebrált Generalis Conventussunkkul Sz(ent) Mihaly havanak 20 napjan 1705.“ Tamže, s. 2.

¹⁰Posledné dve slová škrtnuté a nadpísané, čiže akoby opravené na Jasnemu Feidelmowy; čo má však ten istý význam, keďže fejedelem je po maďarsky knieža.

¹¹Posledné slovo škrtnuté a opäť akoby opravené v rovnakom, no maďarizovanom význame.

¹²Promovovat – (z lat.) podporovať, rozširovať.

¹³Na margu pripísané, čiže akoby opravené na uloža a dokoncza.

Z obsahového rozboru textu vyplýva, že prísaha mala adresný (subjektívny) charakter; každý prisahajúci hneď na začiatku uviedol svoje meno, pričom sa zároveň dovoľával Boha, Svätej Trojice, Panny Márie a všetkých svätých. Nasledovalo vyhlásenie o dobrovoľnom prijatí záväzkov voči Uhorskej stavovskej konfederácii, jej veliteľom a osobitne voči jej vodcovi (Františkovi II. Rákocimu), ktorý sa však menovite nespomína. Je povšimnutiahodné, že pôvodne uvedený titul *osvietený knieža a kniežacia osvietenosť* bol neskôr opravený na maďarizovaný výraz *jasný fejedelem, fejedelemská jasnosť*. Hlavnými deklarovanými morálnymi atribútmi prísahy sú vernosť, svornosť, poslušnosť a plnenie príkazov. Ich realizáciou v duchu tézy „priateľ môjho priateľa (v danom prípade kniežata) je mi priateľom, nepriateľ zasa nepriateľom“ sa má naplniť cieľ odboja – sloboda Uhorska. Za tento cieľ – podľa uznesení stavovskej konfederácie, čiže povstaleckých snemov – je prisahajúci odhodlaný bojovať až do poslednej kvapky krvi. Záver prísahy tvorí obvyklá a vlastne neodmysliteľná invokačná formulka dovoľávajúca sa Božej pomoci.

Kurucká prísaha v slovenčine z roku 1705 je zatiaľ najstaršou známou slovenskou vojenskou prísahou. Má veľký význam tak z jazykového, ako aj obsahového hľadiska. Je svedectvom toho, že tisícky Slovákov, ktorí prísahu skladali v rodnom jazyku, bojovali v poslednom stavovskom povstaní za mnohé nepochybne demokratické, sociálne i náboženské ciele a idey.